

LADISLAV MEDNYÁNSZKY A JEHO OBRAZ ZA FRONTOM

Peter Pleva

Tekovské múzeum v Leviciach, Sv. Michala 40, 934 69 Levice.

E-mail: pleva.peter@centrum.sk

Abstract:

Pleva P. 2015: Ladislav Mednyánszky and his painting „Beyond the frontline“.
Acta Musei Tekovenssis Levice 10: 198 – 204.

Painting by Ladislav Mednyánszky "Beyond the frontline" is among the most important artworks in the Tekovské museum in Levice collections. It depicts a trench in WWI, where a Red Cross male nurse is treating a wounded soldier. Mednyánszky was injured in the arm near Isonza on the Italian frontline. This experience had probably inspired him to create this artwork. The painting was purchased for the collection of the museum from a local artist František Mazák in 1957. The authenticity of the work was denied many times, but nowadays it is considered to be an original work of Mednyánszky, which has been confirmed by much research.

Key words: Ladislav Mednyánszky, WWI, a war correspondent

ÚVOD

Dielo Ladislava Mednyánszkeho (1852 – 1919) je známe širokej verejnosti a jeho meno poznajú aj v zahraničí. Obraz „Za frontom“ patrí k najvzácnejším dielam v umeleckej zbierke Tekovského múzea v Leviciach. Táto zbierka pozostáva z 591 zbierkových predmetov, kvalitatívne sa v ňom nachádzajú diela rôznej úrovne. Obraz „Za frontom“ je z tohto hľadiska jedným z mála skutočne kvalitných galerijných diel. Preto si toto dielo zasluhuje väčšiu pozornosť aj z toho dôvodu, lebo hovorí o udalosti, ktorej okružle sté výročie sme si pripomenuli v roku 2014. Dramatické udalosti 1. svetovej vojny preformovali nielen hranice štátov, existenciu monarchií, celé svetové dejiny, ale hlboko ovplyvnili aj osudy jednotlivcov.

ZÁKLADNÉ ÚDAJE

Autor: Ladislav Mednyánszky

Názov diela: Za frontom

Signatúra: neznačené

Datovanie: 1916 – 1918

Rozmery: výška 64 cm, šírka 82 cm

Technika: olej na kartóne

Prírastkové číslo: 2414

Evidenčné číslo: 79/U

Pôvod: kúpa od Františka Mazálka v roku 1957

Vystavené: v starej stálej expozícii v rokoch 1967 – 1981, od roku 2004 vystavené v koncertnej sále Tekovského múzea v Leviciach.

PRÍBEH ZACHYTENÝ NA OBRAZE A JEHO HISTORICKÉ POZADIE

Ladislav Mednyánszky je u širokej verejnosti známy najmä ako maliar krajín. Veľkú časť svojej tvorby venoval aj žánrovým výjavom, na ktorých dominujú postavy žobrákov, tulákov a starcov. Sám sa považoval za akéhosi vyhnanca zo spoločnosti. Každé jedno dielo je zároveň pretlmočením pocitov a osudov, ktoré sa ho dotkli.

Utrpenie jednoduchých ľudí ho zaujímalo viac ako veľké politické udalosti. Od roku 1914 sa jeho hlavnou témou stala 1. svetová vojna, ktorá vyplnila tvorbu posledných rokov jeho života.

Vypuknutie 1. svetovej vojny sprevádzalo po celej Rakúsko-uhorskej monarchii obrovské nadšenie. Dav na uliciach jasal a prevolával slávu cisárovi. Každý predpokladal, že vojna bude rýchla a krátka. Optimisti tvrdili, že do Vianoc už budú späť, ovenčení víťazstvom a slávou. Tento masovej hystérii podľahol aj Ladislav Mednyánszky, ktorý sa dobrovoľne prihlásil na front. Pre jeho pokročilý vek ho však odmietli, lebo v čase vypuknutia vojny mal už 62 rokov. Mednyánszky však trval na tom, že chce slúžiť svojej vlasti a nakoniec si pomocou svojich mecenášov vymohol zvláštne povolenie priamo u premiéra Istvána Tiszu. Stal sa vojnovým korešpondentom ako vojnový korešpondent – kreslič pre noviny *Budapesti Hírlap* a *Új Idők*.¹

Počas vojny prešiel viacerými frontovými líniami. 7. septembra 1914 odišiel na haličský front, ale už v decembri toho istého roku bol na srbskom fronte a v Belehrade. V roku 1915 sa vrátil na Halič a odtiaľ pokračoval na ruský front. Pôsobil aj na talianskom fronte pri Isonze.² Tam priamo na mieste vytváral štúdie a skice menších formátov. Tie potom doniesol do svojho ateliéru vo Viedni alebo v Budapešti, kde podľa nich vytváral rozmernejšie olejomaľby. Tie boli v prvom rade určené na výstavy, ktoré sa svojou tematikou zameriavali na vojnu. Po dokončení celej série plánovaných diel na výstavu sa vrátil opäť na front.

Na obraze zo zbierok Tekovského múzea v Leviciach je zachytený zákop. Vpredu sú dve dominantné postavy – ranený vojak a ošetrovateľ. Maliar Mednyánszky mal tiež osobnú skúsenosť so zranením. V júni 1916 na talianskom fronte pri Isonze 31. júla utrpel ľahšie zranenie. Barónka Margita Czóbelová, záchrankyňa dedičstva Ladislava Mednyánskeho, na túto udalosť trochu prikrášlene spomína: „Ladislav zvykol často vyliezť zo zákopov a chrbtom k nepriateľovi maľoval vlastné zákopy v pozadí s horami. Talianski vojaci často vídávali deň po dni, jedného čudného starého pána, vo vlajúcom plášti, ktorý nehľadiac na nebezpečenstvo, medzi svištiacimi guľkami ticho maľoval. Volali ho „Il sántó“ (krivkajúci) a nikdy naňho nestrielali. Raz ale jeden z nich naňho namieril a vystrelil. Ľahšie ho poranil na pleci. Vidiac to ostatní talianski vojaci, nahnevali sa a zbili svojho spolubojovníka.“³ Za zranenie dostal 15. mája 1917 vyznamenanie – dôstojnícky kríž Radu Františka Jozefa. Vyznamenanie bolo ocenením mimoriadnej pracovitosti a za diela výnimočnej kvality, ktoré vytvoril v prvej frontovej línii.

Táto udalosť ho mohla inšpirovať k vytvoreniu diela „Za frontom“. Na obraze je v popredí ošetrovateľ, ktorý zaberá centrum kompozície. Vytvára výraznú vertikálu tiahnucu sa cez celý formát obrazu. Na ruke má bielu pásku s červeným krížom. Práve ošetruje ruku zraneného vojaka ležiaceho v zákope. Vytvára takto protikladný horizontálny prvok kompozície diela. Vojak má bielym obvazom obviazanú aj hlavu. Zranenia rúk a hlavy boli počas bojov veľmi časté. Na pozadí vidieť ešte niekoľko

¹ CSILLA, M. (ed.). *Ladislav Mednyánszky*. Bratislava : Slovenská národná galéria a Slovart spoločnosť s.r.o., 2004, p. 298.

² CSILLA, M. (ed.). cit. d., p. 298.

³ <http://mek.oszk.hu/04900/04901/html/szuletes.htm>. Dostúpené online dňa 11. 5. 2015.

temných obrysov vojakov čakajúcich na svoj osud. Zákop, v ktorom sa nachádzajú, je iba naznačený tmavou farbou. Celá maľba je tmavá, farby sú temné a smutné. Nie je tu nič, čo by naznačovalo nádej na zlepšenie situácie, v ktorej sa tieto postavy nachádzajú.

PRÍBEH OBRAZU

Vojnoví korešpondenti mali maľovať propagandistické diela zachytávajúce vojnové udalosti z frontu pre uverejnenie v novinách a časopisoch. Ich diela mali motivovať ľudí k podpore vojny. Všeobecná mienka mala byť formovaná tak, aby vnímali iba víťazstvá a heroické hrdinstvá. Mednyánszky poňal svoju úlohu úplne inak ako by sa očakávalo. Nemaľoval boje ani slávnostné víťazné pochody. Skôr ho zaujali tragické osudy jednotlivcov alebo malých skupín.

V rámci vojenskej propagandy tieto diela často vystavovali na špeciálnych výstavách, kde prezentovali svoje diela oficiálni vojnoví maliari. Mednyánszkeho diela s vojnovou tematikou sa prvýkrát predstavili odbornej aj laickej verejnosti vo vienskome Künstlerhause v októbri 1915. Začiatkom roku 1916 sa konala výstava aj na budapešianskom Nemzeti Szalone, kde sa pod katalógovým číslom 462 nachádza akvarel s názvom „Front mögött“⁴ (Za frontom). Môže ísť o štúdiu k obrazu zo zbierok Tekovského múzea v Leviciach. Mednyánszky často doma v ateliéri pracoval na základe svojich skíc a štúdií z frontovej línie.

Do zbierok múzea sa dielo dostalo prostredníctvom ponuky miestneho maliara z Orovnice Františka Mazálka. Do prírastkovej knihy bol obraz oficiálne zapísaný 16. decembra 1957,⁵ ale v múzeu sa nachádzal už od roku 1954. Svedčí o tom urgovanie samotného predajcu, ktorý sa obrátil na advokáta v otázke nevyplatených peňazí za ponúknuté diela. Išlo o deväť obrazov v hodnote 6 580 Kčs. Samotný obraz „Za frontom“ od Ladislava Mednyánszkeho bol ohodnotený na 1 500 Kčs.⁶ Suma sa ale zdala pre vtedajších zamestnancov múzea prehnaná, a tak pôvodnú sumu zjednali na 700 Kčs. Ani túto sumu sa múzeu nepodarilo do roku 1957 vyplatiť v plnej výške, a preto vymáhaním zvyšku peňazí poveril František Mazálek advokátsku poradňu. Múzeum muselo ustúpiť a požadovanú sumu dorovnať.

V roku 1967 bola stála expozícia Tekovského múzea v Leviciach rozšírená o obrazáreň v priestoroch dnešnej koncertnej sály. Dielo „Za frontom“ tu bolo prezentované prvýkrát pred verejnosťou až do roku 1981. Vtedy bola časť stálej expozície uzavretá pre zlý technický stav budovy. Dielo bolo po dlhých rokoch skladovania v depozitári múzea vybraté ako reprezentant umeleckých zbierok do koncertnej sály. Pred vystavením vykonal základné čistenie a konzerváciu Mgr. art. Štefan Kocka. Verejnosť mohla obraz po dlhom čase vidieť počas slávnostného otvorenia koncertnej sály 27. októbra 2004.

⁴ CSILLA, M. (ed.). cit. d., p. 503.

⁵ Prírastková kniha Tekovského múzea v Leviciach 17/91a.

⁶ Archív Tekovského múzea v Leviciach, rok 1957.

POROVNANIE DIELA S INÝMI VOJNOVÝMI MAĽBAMI MEDNYÁNSKEHO

Obraz zo zbierok Tekovského múzea v Leviciach vyniká na prvý pohľad svojím mimoriadne tmavým koloritom. Väčšina diel z tohto obdobia je oveľa svetlejšia, maľovaná na neutrálnom pozadí niekoľkými ťahmi štetca. Najznámejším dielom zo začiatku 1. svetovej vojny je obraz „V Srbsku“.⁷ Dielo namaľoval v roku 1914 krátko po tom ako prišiel na srbský front. Na diele na prvý pohľad upúta kontrast tmavých postáv na úplne bielom pozadí. Kompozícia sediacej a ležiacej postavy je takmer identická s inou maľbou z toho obdobia – „Vo vojne (Zranený)“.⁸ Mednyánszky často varioval ten istý námet viackrát v rôznych svojich dielach. Napríklad malá olejová štúdia „Vo vojenskom zákope“⁹ sa podobá inému rozmernejšiemu obrazu „Na stráži“¹⁰. Na oboch sa opakujú dve postavy – vojak zohnutý nad puškou a druhý stojaci pri ňom. Podobný detail sa nachádza aj na „levickom“ obraze, ale pri pohľade z opačnej strany.

Zranených vojakov Mednyánszky zachytil aj na iných dielach. Najzaujímavejším príkladom je olej na dreve „Zranený“¹¹ namaľovaný okolo roku 1917. Vojak sedí so založenými rukami a má obviazanú hlavu. Je namaľovaný dynamickými ťahmi štetca v priebehu krátkeho času. Štúdia hlavy muža s obviazanou hlavou, vytvorená okolo roku 1915, sa nachádza aj v jednej súkromnej zbierke. Ležiaca postava zraneného vojaka v plnej poľnej a v sivej uniforme, sa nachádza na diele „Zranený vojak“.¹² V máloktorom prípade je zranený vojak, alebo zranení vojaci, zachytení spolu s inou postavou. Jednou z výnimiek je „Zranený vojak so staršou ženou“¹³ z roku 1917, kde je zachytený zranený vojak, ktorému ukazuje staršia žena miesto, kde môže byť ošetrovaný. Obraz zo zbierky Tekovského múzea v Leviciach je jediným, pre mňa známym dielom Ladislava Mednyánszkeho, na ktorom je zranený vojak zobrazený spolu s ošetrovateľom so znakom červeného kríža.

Tmavé tóny „levického“ obrazu sú taktiež zriedkavosťou aj pri takej téme akou je 1. svetová vojna. Mednyánszky často dával tmavé uniformy vojakov do kontrastu s belavým snehom alebo ponechával neutrálne pozadie v okrových tónoch. Na obraze „Za frontom“ je všetko tmavé. Takmer zanikajú aj samotné postavy. Obraz ošetril odborný reštaurátor, ale nebol hĺbkovo čistený. Je možné, že po dôkladnejšom očistení bude dielo o niečo svetlejšie. Celkovo však nemôžeme očakávať rozžiarenie celej maľby. Skôr sa zvýrazia najsvetlejšie časti maľby – obväz na hlave raneného vojaka alebo páska na ruke ošetrovateľa. Poznáme aj iné Mednyánszkeho maľby s úplne tmavými farbami, napríklad „Štúdia hlavy tuláka“¹⁴ alebo „Lúpežné prepadnutie“¹⁵.

⁷ Maďarská národná galéria v Budapešti, inv. č. FK 5245.

⁸ Maďarské národné múzeum v Budapešti, inv. č. 59/4.

⁹ Hadtörténeti intézet és múzeum Budapešť, inv. č. 76/114.1.

¹⁰ Múzeum Józsefa Katonu v Kecskeméte, inv. č. 89/100.

¹¹ Maďarská národná galéria v Budapešti, inv. č. 5842.

¹² Hadtörténeti intézet és múzeum, Budapešť, inv. č. 76/2.

¹³ Múzeum Józsefa Katonu v Kecskeméte, inv. č. 89/25.

¹⁴ Maďarská národná galéria v Budapešti, inv. č. 56/119.

¹⁵ Múzeum Józsefa Katonu, Kecskemét, inv. č. 89/20.

Obe maľby vznikli ešte pred vypuknutím vojny a sú na nich tmavé siluety postáv na tmavom pozadí.

AUTENTICITA DIELA

O diele sa istý čas tvrdilo, že je iba napodobeninou od Mednyánszkeho nasledovníka Nándora Katonu (1864 – 1932). Katona bol talentovaný maliar, ktorý na Mednyánszkeho pozvanie prišiel v roku 1890 za ním do Strážok. Tu ho majster natoľko ovplyvnil, že sa začal venovať majestátnym panorámam Tatier, zamračeným krajinám a daždivým scénam. Po zahraničných štúdiách dokonca dlhý čas žil priamo v maliarovom sídle v Strážkach a spolu s ním podnikal výlety do okolia.¹⁶ Dokonale poznal Mednyánszkeho dielo. Pri porovnaní jeho neskorších diel je ale zjavné, že Katonova paleta sa zosvetlila a dovolil slnku viac prežiarit' svoje diela. Temná maľba akou je „Za frontom“ nijako nezapadá do maliarovho profilu.

Dielo bolo podrobne preštudované tiež počas reštaurátorského zásahu v roku 2004, keď ho preskúmal Mgr. art. Štefan Kocka a potvrdil jeho pravosť. Rovnako sa o ňom vyjadрила aj historička umenia PhDr. Klára Kubičková - Kučerová, ktorá študovala obraz v roku 2014 a tiež potvrdila Mednyánszkeho autorstvo. Často sa namietalo, že Mednyánszky nemaľoval na lacný kartón, ale medzi maľbami z jeho posledného obdobia máme viacero diel, ktoré sú namaľované na kartónovom podklade. Jedno také dielo s názvom „Záhuba“, datované do roku 1917, sa nachádza v zbierkach Múzea Jozefa Katonu v Kecskeméte.¹⁷ Môže ísť o dôsledok vojnového stavu. V celej monarchii bol už koncom vojny nedostatok prakticky všetkého. Aj umelci museli siahnuť po menej kvalitných materiáloch, ktoré sa bežne predtým nepoužívali.

ZÁVER

Pre širokú verejnosť je obraz „Za frontom“ takmer neznámy. Našou snahou je dostať ho do povedomia ako odbornej, tak aj laickej verejnosti. Vhodnou príležitosťou bolo i významné výročie, ktoré sme si pripomínali v roku 2014. Vtedy bol vyhlásený projekt Zväzu múzeí na Slovensku *1. svetová vojna – Príbeh predmetu*, kde sa mali spropagovať v reprezentatívnej publikácii zbierkové predmety zo zbierok slovenských múzeí pripomínajúcich vojnový konflikt, ktorý zmenil svetové dejiny. Kniha vyšla v roku 2014 pod názvom *Príbeh predmetu. Rok 1914 – The story of an object. Year 1914*. v slovensko-anglickej verzii. Naša práca rozšírila vo viacerých smeroch informácie uvedené v tejto publikácii.

¹⁶ KRAJŇÁK, J. *DARTE A MALLARI „VÝCHODU“*. N. Hrušov : DARTE Aukčná spoločnosť s.r.o., 2012, p. 120.

¹⁷ Múzeum Józsefa Katonu, Kecskemét, inv. č. 89/65.

LITERATÚRA

- CSILLA, M. (ed.). *Ladislav Mednyánszky*. Bratislava : Slovenská národná galéria a Slovart spoločnosť s.r.o., 2004, 523 pp. ISBN 80-8059-085-0
- KRAJŇÁK, J. *darte amaliari „východu“*. N. Hrušov : DARTE Aukčná spoločnosť s.r.o., 2010, 120 pp.
- LETENAYOVÁ, Z. & ČAMBALOVÁ, D. (eds.). *Príbeh predmetu. Rok 1914 – The story of an object. Year 1914*. b. m. : Zväz múzeí na Slovensku, 2014, 61 pp. ISBN 978-80-971748-0-4
- KISS-SZEMÁN, Z. *Ladislav Mednyánszky, Barbizon a Viedenský „Stimmungsimpressionismus“*. Bratislava : Galéria mesta Bratislavy, 2012, 73 pp. ISBN 978-80-89340-40-8

PRAMENE

Archív Tekovského múzea v Leviciach, rok 1957

<http://www.mng.hu/kepkereso/oldal:1/747>. Dostúpené online dňa 11. 5. 2015

<http://mek.oszk.hu/04900/04901/html/szuletes.htm>. Dostúpené online dňa 11. 5. 2015

<http://www.militaria.hu/hadtorteneti-intezet-es-muzeum/hadtorteneti-muzeum/targyi-gyujtemenyi-osztaly/kepzuveszeti-gyujtemeny>. Dostúpené online dňa 11. 5. 2015

Recenzent: Mgr. Veronika Repová